

УДК 908 : 264-931 (477.83/.86 : 477.85 : 478)
ББК 63.3 (4 Укр)

Андрій Королько
(м. Івано-Франківськ, Україна)

КУЛЬТОВІ ПАМ'ЯТКИ ГАЛИЧИНИ, БУКОВИНИ Й МОЛДАВІЇ В ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ АНТОНІЯ ПЕТРУШЕВИЧА

У статті охарактеризовано внесок Антонія Петрушевича у вивчення культових пам'яток Галичини, Буковини й Молдавії. Показано умови праці галицького історика в ході збору матеріалів з історії церков і монастирів, розкрито науковий доробок ученого з вивчення окремих культових споруд, звернуто увагу на принципи та підходи джерелознавчого пошуку й опрацювання матеріалів з історії церковно-релігійних пам'яток. Автор стверджує, що праці Антонія Петрушевича з історії культових пам'яток мають вагомий цінність, оскільки він переосмислено розкриває незнайомі сторінки долі церковних пам'яток. Дослідник був фактично одним з перших галичан, який детально ознайомився зі старожитностями Буковини й Молдавії та залишив хоч почасти й суперечливий, але загалом цінний історичний матеріал.

Ключові слова: церква, монастир, священник, церковно-релігійний орден, єпископ, Галичина, Буковина, Молдавія.

Життєвий шлях Антонія Степановича Петрушевича (1823–1911) був наповнений багатогранною громадсько-культурною діяльністю. Як представник греко-католицького духовенства, що на той час було провідною верствою української інтелігенції, А.Петрушевич усі свої 92 роки працював для відродження української історії та культури.

Антоній Петрушевич належав до когорти галицьких істориків ХІХ ст., які вивчали історію Галицько-Волинського князівства, збирали архівні матеріали, займалися краєзнавчою діяльністю. На думку відомого історика І.Крип'якевича, А.Петрушевич поряд з Д.Зубрицьким й І.Шараневичем на професійному рівні займався історичною наукою. Він відзначав, що А.Петрушевич увів в історіографію Галичини багато не відомих до того часу джерел, зокрема, збірку літописних записів ХVІІ–ХVІІІ ст. під назвою “Сводная Галицко-Русская Летопись” із широкими коментарями, у яких використано багато архівних документів. Опублікував ряд літописів, найважливішим з них є “Волинско-Галицкая Летопись”. Помітною заслугою А.Петрушевича є публікація збірки грамот князя Льва Даниловича, серед яких учений виявив фальсифікати. Він також видав велику кількість документів з історії Галичини та, зокрема, з історії Львівського Успенського Братства¹.

Мета статті – охарактеризувати внесок Антонія Петрушевича у вивчення культових пам'яток Галичини, Буковини й Молдавії. Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: показати умови праці галицького історика в ході збору матеріалів з історії церков і монастирів; розкрити науковий доробок ученого з вивчення окремих культових споруд; звернути увагу на принципи й підходи джерелознавчого пошуку й опрацювання матеріалів з історії церковно-релігійних пам'яток.

Окрему сторінку в науковій роботі галицького історика Антонія Петрушевича займали дослідження з історії церкви. Будучи ченцем і крилошанином митрополичої капітули та маючи доступ до монастирських бібліотек, А.Петрушевич опрацював архіви Унівського й Онуфрїївського монастирів у Львові, склав каталог архіву Перемиської капітули, був знайомий з матеріалами Афонського монастиря.

Антоній Петрушевич цікавився долею культових споруд Галичини. Першу наукову розвідку такого характеру він присвятив історії львівських церков і монастирів. На думку історика, найдавнішими церковними будівлями Львова були костьол св. Іоанна,

яким володів орден францисканців, і церква Успення пресвятої Богородиці. Згідно з письмовими даними XIV ст., тут також існували міська церква, церква Чесного Хреста та монастир св. Іоанна Хрестителя. У передмісті Львова знаходилися церква св. Іоанна та монастир св. Георгія. Якщо ж вірити грамоті галицько-волинського князя Льва від 8 жовтня 1292 р., то в місті існували ще три церкви (св. Миколи, св. Федора, Воскресіння Христового) і два монастирі (св. Онуфрія, св. Михаїла Архістратиґа). Таким чином, на думку А.Петрушевича, у Львові до кінця XIV ст. функціонувало дванадцять церков і монастирів².

У середині XVII ст. у місті було тринадцять культових споруд. Антоній Петрушевич відзначав, що всі вони, за винятком церкви Успення пресвятої Богородиці та Святоонуфріївського монастиря, підпорядковувалися владі львівського єпископа. Унаслідок діяльності орденів францисканців, домініканців та єзуїтів, колишні православні церкви й монастирі Львова були повністю окатоличені. Упродовж XVII–XVIII ст. ордени будували нові кам'яні культові споруди: костьольи та кляштери. За підрахунками дослідника, у другій половині XVIII ст. у Львові нараховувалося вже до сорока костьолів. Але австрійська влада указами та патентами почала забороняти діяльність орденів у Галичині, тому костьолів і кляштерів у місті поменшало.

Антоній Петрушевич відзначав, що протягом семи століть було окатоличено 12 церков і 5 монастирів Львова. На середину XIX ст. у місті функціонувало лише шість церков: Успення пресвятої Богородиці, св. Георгія, св. Миколи, св. Параскевії, св. Петра і Павла, Пришестя святого Духа та монастир св. Онуфрія³.

Дослідник виявив особливий інтерес до вивчення давніх культових споруд стародавнього Галича. Він досліджував історію собору Успення св. Богородиці в Галичі та висловлював припущення, що вона була побудована за правління галицького князя Володимирка, коли той заснував галицьке єпископство. Але Іпатіївський літопис уперше згадує про Успенський собор лише в 1187 р., коли тут ховали галицького князя Ярослава Осмомисла. Ця визначна пам'ятка була побудована грецькими архітекторами. Тут були поховані галицькі князі Ярослав Осмомисл і Роман Мстиславич, у 1228 р. вінчався Данило Галицький, а в 1235 р. галичани на цьому місці його знову урочисто прийняли.

Аналізуючи свідчення Іпатіївського літопису й польського історика І.Длугоша про перемогу новгородського князя Мстислава Мстиславича над угорцями й поляками в 1221 р., історик дотримувався думки, що церква св. Богородиці знаходилася поблизу укріплень Галича. У 50-х роках XII ст. Данило переніс столицю держави з Галича до Холма й тому після цього в руських літописах майже не згадується про галицьку церкву. У XIV–XV ст. церква св. Богородиці неодноразово піддавалася спустошенням і, зрештою, була зруйнована. Але в XVI ст. – знову відновлена під іншою назвою: церква Різдва Христового. У 1825 р. була реставрована, але її стан, як відзначає дослідник, залишався жалюгідним⁴.

Спеціальне дослідження А.Петрушевич присвятив історії церкви св. Пантелеймона, що знаходилася поблизу Галича⁵. Ця культова споруда стародавнього Галича була єдиною архітектурною пам'яткою, яка збереглася з домонгольських часів.

Історик стверджував, що архівні матеріали, якими він користувався для дослідження історії церкви, є дуже недостатніми й бідними. Головна причина цього та, що більшість документів знаходиться в архівах львівської латинської архієпископії та її капітули, а сама православна церква св. Пантелеймона була захоплена латино-польським духовенством у Галичі.

Цікаві дані А.Петрушевич подав про місце розташування костелу св. Станіслава (у минулому – церкви св. Пантелеймона). Ця святиня була збудована на гористому узбережжі, де річка Лімниця впадає в Дністер біля села Залуква й міста Галич. Стоїть у самій середині земляних валів, що мають чотирикутну форму. Історик висловлював припущення, що, можливо, засновником цієї церкви був Данило Галицький. Архітектурна композиція кам'яної будівлі відзначається романським стилем, проте автор її невідомий. Але, на думку А.Петрушевича, він, без сумніву, німецького походження, може, із сусідньої угорської або польської землі, який там займався подібним будівництвом церков. На ранньому етапі будівля була побудована із чотирикутного тесаного каменю⁶.

Автор вважав, що напад татаро-монголів, очевидно, не сприяв будівництву храмів. Тому виникнення цієї церкви можливе лише в першій половині XIII ст., що більш вірогідно. Коли ж у 1349 році польський король Казимир Великий захопив Галич, то на території церкви св. Пантелеймона розташувався військовий гарнізон. Важко не погодитися з думкою історика про те, що, найімовірніше, після цього церква св. Пантелеймона була перетворена на католицький костел, який отримав титул св. Станіслава, патрона Польщі⁷.

Від 1375 до 1414 рр. тут перебувало Галицько-Латинське архієпископство. На основі джерел А.Петрушевич простежує подальшу історію цього храму. Для колонізації руських земель польська влада вводила латинський обряд. Задля цього використовувався чернечий чин ордену францисканців, яким надавали необмежене право посідати в руських містах і створювати свої святині. Саме вони в другій половині XIV ст. заволоділи деякими церквами Галича та його околиць⁸. У 1596 р. кримські татари дуже знищили Галич і розташований там костел та кляштер монахів ордену францисканців. Тоді, на підставі грамоти польського короля Сигізмунда III, їм був переданий запустілий ще з 1552 р. костел св. Станіслава. Переселившись сюди, монахи побудували кам'яні келії, а з метою захистити цю територію від татар були відновлені всі земляні вали й рови та зведено кам'яну оборонну вежу з укріпленими воротами, бійницями та підйомним мостом. Автор зазначив, що про подальшу долю церкви св. Пантелеймона нічого детально не написано⁹.

А.Петрушевич торкався проблеми історіографії досліджуваного об'єкта. Він указував, що польська література не дає ніяких вісток про церкву. А перший історик галицько-руської церкви М.Гарасевич писав про народні перекази з історії церкви св. Пантелеймона від початків. Ім'я Пантелеймон перекладається як всемілостивий лев і в церкві воно конотує образ великомученика й цілителя. Значну посильну допомогу храмові надали галицький митрополит М.Левицький і німецький архітектор В.Бергер, які врятували його, оскільки в 1801 р. буря зірвала дерев'яний дах, а також пошкодила в деяких місцях стіни. Тимчасово, до 1825 р., ця споруда була покрита соломною, а потім, завдяки митрополиту М.Левицькому, відбудована¹⁰. У кінці книги автор подав дві таблиці з малюнками церкви. Зокрема, зображено план храму, його фронтова, південна та східна частини, а також один із двох невеликих кам'яних стовпів і знак монограми “з”.

Багато уваги А.Петрушевич приділяв й іншим культовим спорудам Галичини. Вивчаючи історію Почаївської лаври, історик відзначив, що першими засновниками цього монастиря слід вважати київських монахів. Звідси, на його думку, можна знайти певну паралель між назвами Почаїв і київська Почайна. Монастир уже існував у XIII ст., про що свідчать письмові згадки від 1240 і 1261 рр. До XVI ст. Почаївська лавра знаходилась у скрутному матеріальному становищі. Першу значну допомогу будівля отримала в 1597 р. від місцевої поміщиці Анни Гойської, яка надала монастирю у

вільне користування ділянки землі та лісу. Крім того, вона подарувала чудотворну ікону Божої Матері. Найбільших спустошень монастир зазнав у 1704 і 1705 рр., коли відбувалася Північна війна. У 1713 р. лавра перейшла до рук греко-католиків і 118 років знаходилась у посіданні ордену василіан. 10 жовтня 1831 р. культова споруда знову стала православною¹¹.

Антоній Петрушевич підкреслював, що з восьми колишніх церков Почаєва збереглися лише чотири. Почаївська лавра є однією із чотирьох існуючих православних лавр не тільки України, але й Росії. На думку історика, друкарня, яка знаходилась поблизу Почаївської лаври, була заснована на початку XVII ст. Про це свідчить перша книжка під назвою “Зерцало богословія”, яка була тут надрукована в 1618 р. На початку 30-х років XVII ст. у друкарні з відомих причин припинився друк книжок руською мовою. Але, незважаючи на королівські рішення, у середині XVIII ст. знову почали друкуватися церковні книги рідною мовою. А.Петрушевич подав неповний перелік книг, опублікованих у почаївській друкарні в XVII–XIX ст. руською, польською та латинською мовами. Загальна кількість книжок становила 187¹². За іншими його даними, у XVII–XVIII ст. у друкарні було випущено 44 книги¹³.

Перебуваючи понад 10 років біля митрополита М.Левицького в Уневі, А.Петрушевич зібрав історичні відомості про місцевий монастир. Згідно з даними пом’яника монастиря, він був заснований на початку XV ст. литовським князем Федором Любартовичем. Історик підкреслював, що немає в тому нічого дивного, якщо литовський князь заснував руський монастир. У другій половині XIII ст. литовські правителі оселялися на землях Південно-Західної Русі, приймали християнство, говорили руською мовою й одружувалися з доньками руських князів.

Подаючи давню історію унівського монастиря, А.Петрушевич наголошував на тому, що до середини XVI ст. немає про нього ніяких письмових даних. За грамотою польського короля Сигізмунда Августа, яку історик цитує, у 1554 р. монастирю було надано статус архімандрії. Унівська архімандрія володіла великими земельними маєтками. У 1557 р. монастир захопила родина Балабанів, а в 1592 р. польський король Сигізмунд III затвердив давній привілей Сигізмунда I про право надати монахам унівського монастиря можливість вільно обирати архімандрію та не підпорядковуватися львівському владиці¹⁴.

А.Петрушевич написав цікаве історичне дослідження про Словітський жіночий монастир, що знаходився на Львівщині. Про початок заснування цієї культової споруди історик нічого не відомо. З канонічного огляду, проведеного львівським єпископом Львом Шептицьким у 1765 р., відомо лише, що в кінці XVI ст. ця чернеча обітниця була спустошена татарами. На думку А.Петрушевича, велику посильну допомогу у відновленні роботи Словітського жіночого монастиря надав на початку XVII ст. Станіслав Мнішек. Він побудував новий монастир і просив, щоб польський король виділив черницям нову земельну територію¹⁵.

Досліджуючи архів Словітського монастиря, історик висловлював припущення, що до початку XVIII ст. монахині мали бідне матеріальне становище, оскільки дотримувалися православного віросповідання. З приходом австрійської влади в Галичину монастирі почали закривати через нерентабельність. Підпадав під закриття й Словітський жіночий монастир, але зусиллями митрополита М.Левицького він зберіг своє існування. У 1842 р. розпочалося будівництво нового великого монастиря для монахинь. За словами історика, тут знаходилась монастирська церква Чесного Хреста, яка була побудована на початку XVIII ст. Збереглися церковна й монастирська бібліотеки, що містили в собі багато руських і польських стародруків¹⁶. Цікаво, що ця культова

споруда була єдиним жіночим монастирем чину св. Василя Великого в Галичині в XIX ст.

Історику належить невеличка історична розвідка про жіночий монастир у селі Вирів, що знаходився на Холмщині. Подаючи велику кількість джерельних даних про нього, А.Петрушевич відзначив, що ця святиня постійно ополячувалася та знаходилася у скрутному становищі. Лише в кінці XIX ст. до неї почали повертатись українські парафіяни, тому що при монастирі були відкриті школа, лікарня. Жіночий монастир став називатись інститутом чину св. Василя Великого¹⁷. А.Петрушевич досліджував історію церков і монастирів Закарпаття. Зокрема, він подав коротку звітку про монастир Воскресіння Христового в Занові, узятую з опису руських рукописів Рум'янцевського музею¹⁸.

Гаряче плеканою й давньою мрією А.Петрушевича були поїздки на Буковину та до Молдавії з метою відшукування й зібрання там різних матеріалів до історії українсько-румунських взаємин. Про це він писав у своєму листі з Новиці (дослідник був священником і мав власну парафію в цьому селі, що поблизу міста Калуш. – А.К.) до редакції львівської газети “Слово” у 1861 р. “На нашій святій Русі зберігається ще чимало дорогоцінних письмових пам’яток. Цими днями отримав я з Буковини листи, в яких повідомляють мене про пергаментні євангелії, написані старослов’янською мовою, що зберігаються у монастирі Путна. Одне євангеліє написано рукою господаря Стефана у кінці XV ст. Священик Соневицький пише мені з Кімполонга, що в монастирі Ватра-Молдавиця зберігається більше, ніж 150 старовинних рукописів і грамот, що написані руською (тобто українською. – А.К.) мовою! Те все дуже заохочує мене податися з початком червня на Буковину. Якщо знайду там щось цікаве, не занедбаю негайно повідомити вас про всі подробиці”¹⁹. Як греко-католицький священник отець Антоній не мав права здійснювати наукові пошуки в православних монастирях Буковини й Молдавії без окремого дозволу православного митрополита в Чернівцях. Такий дозвіл на користування матеріалами монастирів Сучави, Путни, Драгомірні та інших, він отримав 6 червня 1861 р.²⁰. Та це перебування було коротким – лише 57 днів – і А.Петрушевич не зміг усе як слід зібрати, хоч і був радий гарячим прийомом тутешніх священників: “З братською радістю, великою чистосердечністю і відкритістю приймало мене як чорне, так і біле місцеве духовенство та посприяли моїм історико-літературним пошукам, – писав він. – Тому майже двомісячне перебування на Буковині залишиться назавжди приємним спогадом мого життя”²¹. Вдруге він тут побував у 1876 р., де детальніше ознайомився з архівами монастирів Путни й Сучави та єпископською бібліотекою в Яссах, у яких знайшов нитки, що пов’язували їх історію з іншими монастирями й церквами Буковини та Молдавії²².

Результати історико-краєзнавчих пошуків дослідник опубліковував як у чернівецьких, так й у львівських наукових часописах, зокрема, у “Літературном Сборнике”, “Временик Института Ставропигійского”, “Буковинской Зоре” та інших, які, головним чином, були присвячені церковній історії²³.

А.Петрушевич детально вивчав грамоти, листування різних монастирів Буковини й Молдавії. Одна з таких виданих ним грамот знайомить нас з кількістю церков і монастирів у колишній Радівецькій єпископії, що на Буковині, у XVI ст. Учений нарахував, згідно з грамотою, 52 буковинських поселення, де знаходилися ці церкви й монастирі. Одинадцять з них на той час, коли А.Петрушевич жив, уже перестали існувати – Ржища на р. Сірет, Тетерна, Бринза, Славівці, Басниця, Дурний Юга, Долховська, Влховецька, Влховець, Влада Гірська, Мецкетеша²⁴.

Упродовж вивчення проблеми історії монастирів і церков Буковини й Молдавії дослідник присвятив дослідження окремій культовій споруді – монастирю в Драгомирні, що поблизу м. Сучава, у якому він побував у 1861 р. Особливо його зацікавив напис грецькою мовою на мармуровій плиті монастиря. На основі палеографічних даних автор визначив зміст грецького напису. Указав, що ця мармурова плита з грецьким написом спочатку була поміщена в язичницькому храмі бога сонця Аполлона, який знаходився на західному березі Чорного моря біля гирла р. Дністер в околицях Білгорода (Акермана) і походила із IV або III ст. до н. е. Пізніше, на початку XVII ст., ця плита була перевезена в престольне місто Молдавії – Сучаву, звідки й дісталася монастирю в Драгомирні. Саме тут вона стала поховальним пам'ятником для померлого архітектора цього храму²⁵. У кінці замітки автор просить буковинське товариство, щоб цю пам'ятку взяли на зберігання в чернівецький музей. А факсимільний грецький напис плити, яку дослідник розшифрував у 1861 р., уже відправив у центральну комісію для збереження пам'яток мистецтв і зодчества у Відні²⁶.

Дослідник, як діяльний член Ставропігійського інституту, активно публікував документи з історії цієї установи. Особливо цікавими є, на наш погляд, листування молдавських господарів і господаринь із Львівським Успенським Братством у другій половині XVI–XVII ст., що А.Петрушевич подав у “Вр□менник□ Института Ставропигийского”. Це листування проливає яскраве світло на тісні стосунки львівських міщан і братчиків з молдавськими господарями, які надавали значну допомогу в будівництві та відновленні Успенської церкви. Фактично на той час молдавські господарі та їхнє оточення були єдиним джерелом фінансової підтримки львівських міщан, а згодом – братства. Варті уваги листи молдавського господаря Олександра Лапушняну, який не тільки в 50–60-х роках XVI ст. від самого початку й до кінця допомагав будувати Успенську церкву у Львові, але й просив польську владу не ставити перешкоди в цих починаннях львівським міщанам. Недаремно А.Петрушевич відзначав: “Всі вищенаведені листи є досить важливі для історії Львівського Ставропігійського Братства і для молдаворуської літератури, якої початок відноситься до другої половини XIV ст. Хоча вона й зараз не дуже відома. Займаючись здавна цим предметом, оглянув я для цієї цілі усі буковинські і частково молдавські монастирі, яким чином вдалось мені у цьому відношенні зібрати багатющий матеріал, який я привів у хронологічний порядок у вигляді історичного і літературного літопису. З моїх історичних досліджень бачу, що Галицька Русь не тільки з початком заснування Молдавського князівства, але й з давніших часів стоїть у тісному зв'язку з румунським племенем, про що наша мова і топографічна номенклатура прикарпатських областей подає достатньо даних”.

Зібрані документальні матеріали з поїздок по Буковині й Молдавії в 1861 і 1876 рр. А.Петрушевич мав на меті опублікувати як комплексну працю під загальною назвою “Сводная Молдаво-Русская Летопись”. Вона мала охоплювати період з 1350 до 1700 рр., де був би зібраний досі не відомий багатий матеріал до історії молдавських господарів, сучавських митрополитів, радівецьких єпископів, більших румунських монастирів. Згадана праця мала бути надрукована за допомогою буковинських шанувальників вітчизняної історії. Проте цій фундаментальній розвідці не судилося стати такою відомою, як інша праця дослідника – “Сводная Галицко-Русская Летопись”, що вийшла у світ протягом 70–90-х років XIX ст.²⁷. “Сводная Молдаво-Русская Летопись” так і залишилася в рукопису. Пізніше, за рік до смерті, у 1912 р. А.Петрушевич з гірким жалем назвав цю працю серед інших першою, яка була ненадрукована²⁸. Проте за згодою автора деякий час користувався нею професор Чернівецького університету С.Козак, щоб доповнити свої твори про нагробні й церковні написи²⁹.

Отже, праці Антонія Петрушевича з історії культових пам'яток Галичини мають вагомому цінність, оскільки він переосмислено розкриває незнайомі сторінки долі церковних пам'яток. Дослідник був фактично одним з перших галичан, який детально ознайомився зі старожитностями Буковини й Молдавії та залишив хоч почасти й суперечливий, але загалом цінний історичний матеріал. Наукові дослідження історик будував на основі вивчення всіх наявних опублікованих джерел, а також опрацював велику кількість рукописів. Але треба зауважити, що дослідник недостатньо критично піддає аналізу використані документи, інколи вони мають хаотичний і нечіткий характер. За своїм змістом і наповненістю багато праць А.Петрушевича не є застарілими сьогодні, адже чимало його висновків прийняті сучасними істориками.

1. Крип'якевич І. П. Джерела з історії Галичини періоду феодалізму (до 1772 р.). Огляд публікацій / Іван Крип'якевич. – К. : Вид-во АН Укр. РСР, 1962. – 82 с.
2. Петрушевич А. Краткая историческая роспись всѣмъ рускимъ церквамъ и монастырямъ такъ уничтоженнымъ, какъ до сихъ поръ существующимъ въ престольномъ червоно-рускомъ городѣ Львовѣ / А. Петрушевич // Галицкій историческій сборникъ. – Львовъ, 1853. – Вып. I. – С. 3–48.
3. Там само. – С. 12–44.
4. Петрушевич А. О соборной Богородичной церквѣ и святителяхъ в Галичѣ / А. Петрушевич // Галицкій историческій сборникъ. – Львовъ, 1853. – Вып. I. – С. 51–147; Петрушевич А. О Соборной Богородичной церкви въ городе Галичѣ, происходящей изъ первой половины XII столѣтїя, съ приложеніемъ плана и видовъ ея. – Львовъ, 1900. – Вып. II / А. Петрушевич // Галичанинъ. – 1900. – Ч. 83–84.
5. Петрушевич А. Историческое известіе о церкви св. Пантелеймона близъ города Галича, теперь костеле св. Станислава оо. Францискановъ, яко давнѣйшемъ памятникѣ романскаго зодчества на Галицкой Руси съ первой половины XII столѣтїя (Съ 2-мя таблицами рисунковъ) / А. Петрушевич. – Львовъ : Типографія Ставропигійскаго ин-та, 1881. – 118 с.
6. Там само. – С. 7–11.
7. Там само. – С. 16–17.
8. Там само. – С. 20.
9. Там само. – С. 36–38.
10. Там само. – С. 92, 95.
11. Петрушевич А. Историческое известіе о древней Почаевской Обители Чину св. Василия Великаго и типографіи ея съ росписью въ той печатаннымъ книгамъ / А. Петрушевич // Галичанинъ. Литературный сборникъ. – Львовъ, 1862 – Кн. I. – Вып. 3–4. – С. 158–181.
12. Там само. – С. 172–180.
13. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДАЛ України), ф. 765 Петрушевич Антоній (1821–1913), історик, філолог, етнограф, колекціонер. 1538–1913 рр., оп. 1, спр. 2. Список книжок бібліотеки А. Петрушевича, каталог книг, надрукованих в Почаївській лаврі в XVIII – на початку XIX ст. та словничок з давньоукраїнських слів за 1847 рік, арк. 1–3.
14. Петрушевич А. Историческія извѣстія о древней Архимандріи чину св. Василия Великаго въ селѣ Уневѣ округа Золочевского / А. Петрушевич // Пчела. – 1849. – № 16–19. – С. 279–282, 293.
15. Петрушевич А. Словицкій женскій монастырь Чину св. Василия В. и его дѣвичье воспиталище. Краткое историческое извѣстие по грамотамъ и актамъ того же монастыря / А. Петрушевич // Зоря Галицка. – 1851. – № 14. – С. 110.
16. Там само. – № 15. – С. 127–128.
17. Петрушевич А. Женскій институтъ чина св. Василия В. въ селѣ Вировѣ, Холмско-Варшавской епархіи / А. Петрушевич // Вѣстникъ “Народнаго Дома”. – 1901. – № 218–219.
18. Петрушевич А. Извѣстіе о древнемъ монастырѣ Вознесенія Господня, званномъ Зановъ, находящемся нѣкогда въ Марамороской области въ Венгріи близъ города Сигота /

- А. Петрушевич // Церковная газета въ пользу восточно-католической церкви, соединенной съ римскимъ патріаршескимъ престоломъ. – Будапештъ, 1856. – № 12. – С. 95.
19. Петрушевич А. Лист з Новиці (про письмові пам'ятки на Буковині) / А. Петрушевич // Слово. – 1861. – Ч. 29.
20. Шах С. Г. Памяти А. С. Петрушевича / С. Г. Шах // Прикарпатская Русь. – 1913. – Ч. 1167.
21. Петрушевич А. Радовецко-черновецкая епископія и святителя ея / А. Петрушевич // Буковинская Зоря. Журналъ литературный, посвященный науце и розвеселенію. – Черновцы, 1870. – № 7, 10, 12–16.
22. Максимчук І. О. Нарис історії роду Петрушевичів / І. О. Максимчук. – Чикаго, 1967. – 280 с.
23. Петрушевич А. Бывшая Радовецкая епископія на Буковине / А. Петрушевич // Литературный сборник. – Львовъ, 1885. – Вып. 4. – С. 175–187; його ж. Письма Молдавского Господаря Александра [Лапушняну] къ русскимъ гражданамъ во Львовъ, занимающимся созданиємъ городской Оуспенской церкви, съ 1558–1566 г. // Времѣнникъ Института Ставропигійского съ месяцесловомъ на годъ 1881. – Львовъ, 1881. – С. 149–167; його ж. Продолженіе письмъ Молдавскихъ Господарей, писанихъ къ Львовскому Ставропигійскому братству при церкви Успенія пресв. Богородицы, занимающомуся вторично постройкою сей церкви, послѣ пожара тойже въ 1571 году // Времѣнникъ – Львовъ, 1882. – С. 149–164; Петрушевич А. Радовецко-черновецкая епископія и святителя ея / А. Петрушевич // Буковинская Зоря. Журналъ литературный, посвященный науце и розвеселенію. – Черновцы, 1870. – № 7, 10, 12–16.
24. Петрушевич А. Бывшая Радовецкая епископія на Буковине / А. Петрушевич // Литературный сборник. – Львовъ, 1885. – Вып. IV. – С. 183–185.
25. Петрушевич А. Известіе о древнѣйшемъ греческомъ письменномъ памятникѣ изъ IV или III столѣтія предъ Рождествомъ Христовымъ, находящемся въ монастырской церкви въ Драгомирне близъ города Сучавы / А. Петрушевич // Вѣстникъ “Народного Дома”. – 1886. – № 38–39. – С. 339–340, 346–347.
26. Петрушевич А. Продолженіе письмъ Молдавскихъ Господарей, писанихъ къ Львовскому Ставропигійскому братству при церкви Успенія пресв. Богородицы, занимающомуся вторично постройкою сей церкви, послѣ пожара тойже въ 1571 году / А. Петрушевич // Времѣнникъ – Львовъ, 1882. – С. 149–164.
27. Петрушевич А. Сводная Галицко-Русская льтопись с 1600 по 1700 годъ / А. Петрушевич // Литературный сборникъ. 1872–1873. – Львовъ, 1874. – С. 1–270; його ж. Дополненія ко Сводной Галицко-Русской Льтописи съ 1600 по 1700 годъ // Там само. – С. 271–394; його ж. Сводная Галицко-Русская льтопись съ 1700 до конца Августа 1772 года. Часть I. – Львовъ : Типографія Ставропигійского ин-та, 1887. – XV. – 329 с.; його ж. Дополненія ко Сводной Галицко-Русской Лѣтописи съ 1700 до конца Августа 1772 года. – Львов, 1896. – III. – 423 с.; його ж. Сводная Галицко-Русская льтопись съ 1772 до конца 1800 года. Часть II // Литературный сборникъ. – 1888. – Львовъ, 1889. – 434 с.; його ж. Дополненія ко Сводной Галицко-Русской Лѣтописи съ 1772 по 1800 годъ изданной въ Львовъ 1887 года // Литературный сборникъ. – Львовъ, 1897. – 518 с.
28. Шах С. Г. Мои воспоминанія об А. С. Петрушевиче / С. Г. Шах // Прикарпатская Русь. – 1913. – Ч. 1196.
29. Максимчук І. О. Нарис історії роду Петрушевичів / І. О. Максимчук. – Чикаго, 1967. – С. 117.

Андрей Королько

(г. Ивано-Франковск, Украина)

**Культовые памятники Галиции, Буковины и Молдавии
в историко-краеведческих исследованиях Антония Петрушевича**

В статье охарактеризовано вклад Антония Петрушевича в изучение культовых памятников Галиции, Буковины и Молдавии. Показано условия работы галицкого историка в ходе сбора материалов по истории церквей и монастырей, раскрыта научная лепта в изучении

отдельных культовых сооружений, обращено внимание на принципы и подходы источниковедческого поиска и обработки материалов по истории церковно-религиозных памятников. Автор утверждает, что работы Антония Петрушевича по истории культовых памятников имеют весомую ценность, поскольку он переосмыслено раскрывает незнакомые страницы судеб церковных памятников. Исследователь был фактически одним из первых галичан, который детально ознакомился с древностями Буковины и Молдавии и оставил хотя отчасти и спорный, но в целом ценный исторический материал.

Ключевые слова: *церковь, монастырь, священник, церковно-религиозный орден, епископ, Галиция, Буковина, Молдавия.*

Andrij Korol'ko
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)

**The Religious memories of Galicia, Bukovina and Moldova In local history research
by Anthony Petrushevych**

Cult leaflets of Galicia, Bukovina and Moldova in Antonij Petrushevych's historical and regional studies. In the article it is described Antonii Petrushevych's contribution to the study of cult leaflets of Galicia, Bukovina and Moldova. Working conditions of Galician historian during the collection of materials on the history of churches and monasteries are shown, researcher's scientific achievements in the study of certain places of worship are revealed, attention is paid to the principles and approaches of source materials search on church and religious monuments history. The author argues that Antonij Petrushevych's historical studies of cult and religious monuments are of great importance because through reinterpretation he described unfamiliar data of religious monuments fate. The researcher was actually one of the first Galicians, who studied antiquities of Bukovina and Moldova in details, and who left at least partly contradictory, but generally valuable historical material.

Keywords: *church, monastery, priest, church and religious order, the bishop, Galicia, Bukovina, Moldova.*